

HUMANITIES INSTITUTE

GÂVE

(1875)

ŞEMSEDDİN SAMİ

(1850-1904)

Genel bakış

Şemsettin Sami'nin tiyatro sahasındaki son eseri 1876 yılında yayımlanan Gâve'dir. Gâve, Şemsettin Sami'nin "fasıl" adını verdiği beş perdeden ve bu perdelerin alt birimi olan toplam yetmiş sahneden oluşuna bir tiyatro oyunudur. Eserin çıkış noktası, iyi ile kötünün, zalim ile zulme uğrayanın çatışmasıdır. Tiyatro tarihimizde mitolojiden etkilenilerek oluşturulmuş ilk oyunu yazan Şemsettin Sami, eserin önsözünde konuyu Şehnâme'den aldığını, ama olayların oradakiyle örtüşmeyebileceğini söylemektedir.

Kişiler

Gâve: Kendi halinde demir işiyle uğraşan bir ustadır. Hanımı, Rüstem ve Behram adında iki oğluyla birlikte sakin bir hayat yaşayan biridir.

Dahhâk: İktidarı, gücü olan zalim hükümdar. Kutsal Arap çöllerinden gelip Cemşid'i yenerek tahtını ve ülkesini ele geçirmiştir.

Kahtan: Dahhâk'ın, yani güçlünün yanında yer alan kötü bir kişidir. Dahhâk'ın veziridir.

Mehru: Cemşid'in kızı olan Mehru, onun tahttan indirilmesinden sonra Dahhâk'ın cariyesi olmuştur. Geçmiş günleri arayan, Dahhâk'ın ibadet emirlerine içtenlikle uymayan, yalnız ve âciz bir kadındır.

Hubçehr: Cemşid'in torunu, Pervize aşiktir, kendisini Dahhâk'ın kızı olarak bilir.

Perviz(Feridun): Bir çobanın oğlu, Cemşid'in torunlarından Hubçehr'e aşiktir. Kendisi bir çobanın oğlu olduğu için kralın kızına kendini yakıştıramaz.

Ferhat: Cemşid zamanında ona en yakın insanlardan olmasına rağmen o ölünce Dahhâk'ın yanındadır. Cemşid soyundan gelen Perviz ve Hubçehr'i Dahhâk'ın zulmünden korumaktadır.

Mihriban: Demirci Gâve'nin eşidir. Çocuklarına oldukça bağlı, zabıtlar tarafından götürülünce kahrolan bir annedir.

KONU

Dahhâk, Cemşid'in tahtını ele geçirdikten sonra, onun "âyin-i Cem"i yerine, "yılana tapma"yı topluma kabul ettirmek istemektedir. Sarayda Cemşid'in kızı Mehru, Dahhâk'ın cariyesidir. Dahhâk'ın kendi kızı sandığı Hubçehr, Cemşid'in oğlunun kızıdır. Dahhâk'ın yaveri olan Perviz, Cemşid'in torunu ve Mehru'nun kardeşinin oğlu Feridun'dur. Bunlardan Dahhâk'ın haberi yoktur. Hubçehr ile Perviz, kim olduklarını bilmeyerek birbirlerini sevmektedirler. Dahhâk, Hubçehr'i veziri Kahtan'a vermek ister. Kız, başkasını sevdiğini söyleyerek razı olmaz. Dahhâk, kızı bu direnmesinden ötürü ölüme mahkûm eder. Sevgilisinin öldürüleceğini gören Perviz, onu kurtarmak için suçu üzerine almak ister. Dahhâk onu da ölüme mahkûm eder. Dahhâk'ın adamları, her gün sokaklardan zorla topladıkları çocukları yılanlara yedirmek üzere saraya getirmektedirler. Askerler, birgün dağ başında eski dinin âyini yapmakta olan çobanların çocuklarını, bu arada Demirci Gâve'nin çocuklarını da alıp götürürler. Gâve, demirci önlüğünü belinden çıkarıp bayrak olarak eline alır; bir eliyle de çekicini kaparak, başına topladığı çobanlarla birlikte saraya girer. Sarayda çocuklarla birlikte Hubçehr ve Perviz de öldürülmek üzeredir. Gâve hepsini kurtarır. O sırada Mehru, Hubçehr'in kolundaki pazibendi çözüp Gâve'ye verir. Pazibendin içindeki tomar okununca anlaşılır ki, Hubçehr, Dahhâk'ın kızı değil, Cemşid'in oğlunun kızıdır. Perviz ise Mehru'nun kardeşinin oğlu ve Cemşid'in torunu olan Feridun'dur. Durum anlaşılınca, öldürülmüş olan Dahhâk'ın yerine, Cemşid'in neslinden olan Feridun'u Gâve tahta geçirir.

OLAYLAR

Dahhâk'ın rüyası

Dahhâk, bir rüya görür, rüyasında bir köpeği vardır ve ona bir sürü koyuna sahip olduğu halde eskiden verdiği gibi et vermediğini, et vermezse koyunları korumayacağını

söyler. Bunu mübidlerine yorumlatır, onlar da bunun ma'budlar tarafından yapılan bir şikâyet olduğunu, artık kuzu beyni yemek istemediklerini, insan beyni yemek istedikleri şekilde yorumlarlar. Dahhâk, adamlarından Kahtan'a özellikle ayin-i cemden vazgeçmeyenlerin çocuklarını toplamasını, onları mabudlarına kurban edeceklerini söyler. Bunun karşılığında kızı Hubçehr'i ona nikâhlayacağına söz verir. Bunu duyan Perviz, aşkını Hubçehr'e itiraf edip oradan uzaklaşmak, köyüne gitmek ister, ama Hubçehr de onu sevdiğini söyleyerek gitmesini engeller. Dahhâk, Hubçehr'i Kahtan'la evlendirmek için mübidlerini toplar, onlar da mabudların huzurunda nikâh kıymak üzere ikisini alıp gelirler, Hubçehr kabul etmez. Buna sinirlenen Dahhâk mübidleri Ferhat'a hapse attırır.

Çoban çocuklarının Toplanması Kahtan, özellikle dağlık bölgelerde, köylerde ne kadar ayin-i cem yapılan mekân varsa onları yıkar, yerine yılan ibadethaneleri yapar. Ayin-i cem mekânları yıkılan halk, ibadetlerini dağlarda yapmaya başlar. Nevruz gününde köylüler dağda ayin-i cem yaparken şehirde demircilik yapan Gâve omzunda boş çuval, eli yüzü kömürden siyahlaşmış bir şekilde çıkagelir. Onları serbest bir şekilde cem yaparken, eğlenirken görünce imrenir, çocukları ve kendisi de oynamaya başlar. Sonra kömür almaya gider. Ferhat ise kendi oğlunu Perviz'in yerine koyarak onu hapisten kaçıtır. O da babası sandığı Kubad'ın yanına gelir, yaşadıklarını anlatır. Hep beraber ayin-i cem yaparlarken askerler gelir. Zabitler, halka ayin-i cemin yasak olduğunu söylerler, onlar ise itiraz eder. Zabitler, çocukları almak isteyince kavga başlar. Çocukları alamayınca halkın hayvanlarını alırlar. Sirtında odunlarla onların yanına gelen Gâve, onları hüznü görünce şaşırır. Halkın malını aldıklarını öğrenince sinirlenir. Askerler tekrar Nevruz kutlamalarının yapıldığı alana gelerek çocukları ve Perviz'i alıp giderler. Halk da bu zulümden kurtulmak için Demirci Gâve'nin yanına gitmeye karar verir. Onun evine gittiklerinde köylüleri çocuklarına nasıl ekmek bulacağını düşünen eşi Mihriban karşılar.

Çocukları Kurtaran demirci Dahhâk'ın zabitleri bir gün Gâve'nin evine gelip dağda ayin-i ceme katıldığı için onu suçlarlar. Çocuklarından birini alacaklarını söylerler. Behram'ı zorla alıp gittikten sonra başka zabitler Rüstem'i de alırlar. Gâve ve eşi çaresiz kalır. Çocukları alınan köylüler de Gâve'nin yanına gelirler ve çocuklarını kurtarmak için yola çıkarlar. Gâve önlüğünü çıkarıp bir değneğe takar, çekici ellerine alıp şehre giderler. Dahhâk, yaverleri ve Baş Mubid'le birlikte mabudlara beyni verilecek çocukları kura ile her gün iki kişi keserek vermeyi kararlaştırırlar. Ferhat olanları gördükçe çaresizlikten içi içini yer. Kahtan ve Mubidler kura çekerler ve Perviz ile Rüstem çıkar. Bu iki çocuk tam kesilecekken Gâve ve yanındakiler içeriye girer. Gâve, Dahhâk ve Kahtan'ı öldürür ve halkı zâlimden kurtarır. Kendi çocuklarını ve diğer mahkûmları da kurtarır.

Sırlar Açığa çıkar Halk Gâve'nin başa geçmesini ister, ama o, şahın Cemşid'in soyundan olmasını ister. Bunun üzerine Ferhat gerçeği açıklar. Perviz aslında Cemşid'in soyundan onun torunu Feridun'dur. Hubçehr ile ilgili gerçek de ortaya çıkar, o da Cemşid'in oğlunun kızıdır. Bu, Hubçehr'in pazıbandı kırılınca ortaya çıkar. Feridun için taht hazırlanır. Gâve, bu başarının çekiç ve bayrakla kazanıldığını söyleyerek Feridun'dan 'adaletten hakkaniyetten, insaftan, doğruluktan ayrılmayacağına, tebasını baba, kardaş, evlat gibi seveceğine refah ve saadetleri için çalışacağına' yemin etmesini ister. Feridun da yemin ederek tahta oturur.

Tema

Zulüm Zalim bir insanın bir ülkeyi ve tahtı ele geçirerek halka zulüm etmesi konu alınmıştır. Kendi inançları doğrultusunda hareket ederek, toplumun inançlarını değiştirme konusunda özellikle çocuklara yapılan zulüm ve acımasızlık işlenmiştir.

Karakter İncelemesi

Gâve (mazlum)

Karakter

Haksızlıklara karşı mücadele eden, cesur fakat yaşadığı şartlardan dolayı çaresiz ve mazlum bir karakterdir. Gözü yükseklerde olmayan mütevazı, daima elindekilere şükreden ve çevresindekilere de bu konuda öğütler veren bir yapıya sahiptir. Hak ve adaletten yana olan halkı zulümden kurtaran bir kahramandır.

Aktivite

Genellikle demircilikle uğraşan, oğullarıyla beraber çalışan bir ustadır. Nevruz ayında dağa kömür almaya gidince orada ayin-i cem yapan insanları görür. Onlarla birlikte ayin-i cem yapar. Zabitler

çocuklarını elinden alınca halka liderlik yaparak çocukları kurtarmaya gider ve Dahhâk ve Kahtan'ı öldürür.

Kişiler

Gâve, dağda çobanlarla karşılaşır ve onlardan çocuklarının ellerinden alındığını öğrenir. Eve gelip bu durumu karısı Mihriban'a anlatır. Eve gelen zabitlerle tartışarak bu duruma kayıtsız kalmaz ve çocukları kurtarmaya gider. Her şey çözüme ulaştınca Feridun'la konuşarak onu tahta oturtur.

ÖRNEK OLAYLAR

Şükür Bilen Gâve, çobanları dertli görünce yanlarına gidip olan biteni öğrenmek ister. Çobanlar zabitelerin geldiğini önce çocukları almak istediklerini fakat daha sonra çocuklarını bırakıp mallarını, koyunlarını aldıklarını söylerler. Gâve, çocukların alınmadığına sevinerek onlara bu duruma üzülmemeleri gerektiğini söyler. Nevzir- Çocuklarımızı almadılar: lâkin koyunlarımızı, keçilerimizi, ineklerimizi, merkeplerimizi alıp götürdüler! Biz şimdiden sonra nasıl geçineceğiz? Gâve- insan açlıktan ölmez, Allah rezzaktır! Yeter ki evlâtlarımıza, namusumuza dokunmasınlar!.. Bu âlemde insan her şeyi feda etmeli! Her şeye hâr nazmıyla bakmalı! Hiçbir şeye acımamalı! Yalnız cana ve namusa ehemmiyet vermelidir!... Koyunlar uğruna ölmek hamakattır! lâkin namusu vikaye etmek, yahut evlâdı kurtarmak için ölmek mertliktir!... Koyunlarınızı aldılar diye, bu kadar keder etmek yakışmaz doğrusu!... (Oğullarına) Kalkın, evlâtlarım! Kalkın, gidelim!... (Çobanlara) Madem ki evlâtlarınızı kurtarmışsınız, keder edecek yerde sevinmelisiniz!... Allah etmesin! Evlâtlarınızı almış olaydılar, o vakit keder etmeliydiniz!...

Cesur Gâve, çobanlara liderlik ederek çocukları kurtarmaya giderler. Cesur olan demirci önce Dahhâk ve Kahtan'ı öldürür. Çocukları kesmek için hazırlanan mûbid elinden satırı kapar. Baş mûbid - (Eline bir satır alarak hiddetle) Siz kimsiniz ki buraya bi-perva girmeye cesaret ediyorsunuz! Gâve- (Mûbidin elinden satırı kaparak) Biz biziz Sen kimsin ki insan celladı kesilmişsin! (satırta korkutur; mûbid geriye çekilir.) Ferhat- (Kendi kendine) Ah! Gökten mi indiler! Mûbid- Şimdi gider, şâha haber veririm de, görürsünüz! Gâve- (Satırı yere atarak ve çekiç ile mûbidi korkutarak) Şimdi seni şâhını gönderdiğim yere gönderirim! Mûbidler- (Bir ağızdan) Ah! (Şaşkın şaşkın bir tarafa çekilirler, çobanlar ipleri kesip çocukların ellerini çözerler.) Ferhat- (Heyecan ile koşup Gâve, yanaşarak) Ne dedin, ne? Bizi zulm-i zâlimden kurtardın mı? Gâve- Ne zulüm kaldı, ne zalim! Ne Dahhâk, ne Kahtan!

Mütevazı Gâve, halkı Dahhâk'ın zulmünden kurtardığı halde ülkenin başına şah olarak geçmek istemez. O şimdiye kadar demircilikle geçindiğini ve bundan memnun olduğunu dile getirir. Kubad- (Gâve 'ye) Sen bizi zulm-i zâlimden kurtardın şimdi reisimiz sen olmalısın! Gâve - (Çekicini göstererek) Bunu görüyor musun? Bu benim velinimetindir! Ben şimdiye kadar bunun sayesinde yaşadım şimdiden sonra da bunun sayesinde yaşayacağım!... Kubad- Ya kim olur? Gâve- Şahımız olacak zatin Cemşid'in neslinden olması şarttır. Şah dediğin bir büyük nesebe mensup bir âlicenap olmalıdır!

Dahhâk (zalim)

Karakter Daha güçlü olmak, insanlara istediğini yaptırmak için her kötülüğü gözünü kırpmadan yapabilecek olan gerçek bir kötüdür. Dahhâk, kendi istediği kişiyle evlenmeyi reddeden kızını hiç tereddütsüz ölüme gönderen, evlât sevgisi bile hissetmeyen bir zorbadır. Yılanlara olan inancından dolayı gözü kimseyi görmeyen, çocukların yılanlara yem edilmesini emreden bir vizcansızdır.

Aktivite Cemşid'in dinine inanmaktan vazgeçmeyen ve gizli gizli ibadet eden insanlar vardır. Dahhâk, bu duruma engel olmak üzere veziri Kahtan'ı görevlendirmiştir. Eğer çözüm bulursa Hubçehr ile evlendireceğini söyler. Cem âyini yaparken yakalananların bütün mallarına askerlere verilmek üzere el konulacak, çocukları da yılanlara kurban edilmek üzere saraya getirilecektir. Dahhâk, bunun hemen uygulamaya geçirilmesi emrini verir. Sözünü de unutmaz ve düğün hazırlıklarını başlatır.

Kişiler Dahhâk, mubitlerinden rüyasını yorumlamalarını ister. Bu yorumlar sonucunda Kahtan ile plan yapar. Kızı Hubçehr'e Kahtan ile evlendireceğini söyler ve bu konuda onu zorlar. Perviz'i sevdiğini öğrenince Ferhat'la onu cezalandırmasını söyler.

ÖRNEK OLAYLAR

Zorba Dahhâk, kimsenin ayin-i cemi icra etmesini istemez. Herkesi kendisi gibi mabudlarına ibadet etmesi için zorlar. Bu konuda Kahtan'a emirler verir. Mabudlarına ibadet etmeyenlerin vurulmasını ister. Dahhâk - Mülkümde âyin-i ceme riâyet eder kimse kalmadı ya! Kahtan- Efendim! Şehirlerin kâffesinde Cemşidîler'in mahsus mabedlerini hedmettim; mabudlarımızın ibadetüne mahsus mabedler tesis ettim; herkesi mabutlarımıza ibadet etmeye mecbur ettim; bugün Faris memaliğinin bilhassa şehirlerinde mabutlarımıza ibadet olunmaktadır; lakin dağlarda çobanlar, ovalarda çiftçiler, çöllerde bedeviler hâla âyin-i cemi icra ediyorlar...Dahhâk-(Hiddeet ederek)Âyin-i cemi mi icrâ ediyorlar!... Ah! İşte, rüyanın mânâsı! Kahtan- Efendim!..Dahhâk- Hayır! Hayır! Mülkümde bir ferdin bile âyin-i cemi icra ettiğini istemem!...Sen onları da âyin-i cemden vazgeçirmeden avdet etmemeliydin! Kahtan- Efendim! Vazgeçmiyorlar! Dahhâk - Kendilerinde vazgeçmeyeceklerini bildiğim için seni gönderdim; vazgeçmeyenlere vur, demedim mi?

İnançlı Dahhâk, yılanlara karşı çok inançlıdır ve onlara taparak dua eder. Ferthat- (kendi kendine) Tapın, tapın! Çünkü halk-ı âlemi incitmek dersini onlardan aldın! Dahhâk- (Yılanların önünde secde ettikten sonra kalkıp diz üstüne oturarak) Ey benim mabudlarım! Bu devlet ve saadetim size olan hulus ve ubüdiyetim sayesinde!...Vatanımı terk ettimse, ecdadımın mabudlarını terk etmedim! Bilakis bu gün hüküm sürmekte olduğum biladın kâffesine sizin ibadetinizi neşre çalışıyorum! Muhalefet edenler size kurban edilecektir! Şimdiye kadar ettiğim kusurumun affını isterim; şimdiden sonra vazifemi icrada kusur etmemeye çalışacağım!...Kusurumu görürseniz, alem-i manada bana beyan edin ki, tekmil edeyim.

Vicdansız Kahtan, bugün kuban edilecek on, onbeş çocuğun saraya getirildiğini ve hepsinin ayin-i cemi icra edenlerin çocuklarının olduğunu söyler. Baş mübid çocukların hepsinin birden mi kesileceğini sorar. Dahhâk, hergün iki çocuk kesileceğini söyler. Bu çocuklar arasında kendi kızı Hubçehr de vardır fakat o kızını kesilmesine razı olacak kadar vicdansızdır. Baş Mübid- zindandaki çocukların cümlesi birden mi kesilecektir! Dahhâk- Hayır. Her gün iki kişi kesilecektir! Kahtan: Kimlerin Evvel Kesilmek Lâzım Geldiğini De Bana Sormalı. Baş Mübid: Hayır, kura çektireceğiz; her gün iki kişi kesilecektir! Dahhâk -Öyleyse, siz İlepsiini buraya getirin, kura çektirin; isâbet edenleri lâzım gelen âyini icra ederek kesin. (Kalkıp yürür.) Baş Mübid- Lâkin... Dahhâk- (Durarak) Nedir? Baş Mübid- Kura Hubçehr'e isabet ederse... Dahhâk -Onu da kesmelisiniz! Baş Mübid-.Af buyrulursa... Dahhâk - (Hiddetle) Af mı? Kahtan- İhtimal ki etliğine nadim olur...Dahhâk: Hayır! Benim emrime muhalefet eden bir adam bu alemde yaşayamaz! Baş Mübid: Kerimenizdir... Dahhâk -(Giderek) Mabudlarıma feda olsun! Siz emre imtisal edin; her kime kura isabet ederse hemen kesin!